

Nu cu mult timp în urmă, Horia Roman Patapievici făcea o declarație interesantă despre strategia de viitor a României: „Părerea mea este că România trebuie să se înarmeze puternic. Și anume – să se înarmeze inteligent, așa cum Statul Israel se înarmează inteligent. Trebuie să avem servicii secrete puternice, naționale și animate de pașoptism. Le-aș numi așa: Divizia C.A. Rosetti, Divizia Titu Maiorescu, ca să-și amintească de unde vin, că nu sunt comuniști (...) Deci: caractere, capitalism și armată flexibilă. Asta îți dorescu eu ție, dulce Românie.”

Sunt multe idei controversate în fragmentul anterior. Ceea ce te izbește, însă, este revendicarea explicită de la trecutul pașoptist și introducerea simbolică a lui C.A. Rosetti în panoplia figurilor tutelare pentru divizia de apărare a țării și a capitalismului. Pașoptismul, deși a fixat cadrul narativ pentru întreaga modernitate a României, fiind presupuziția fundamentală a tuturor dezbaterilor contemporane în care globaliștii (sincroniștii) și patrioții naționaliști acceptă fără rest valorile și idealurile generației de revoluționari, rămâne, în continuare, nediscutat critic. Moment fondator pentru marșul progresului spre culmile civilizației occidentale sau o nouă pagină glorioasă în cartea poporului român, în funcție de perspectivă, prea puțini sunt aceia care să reevalueze piatra de căpătâi a naționalismului și progresivismului.

Cum istoria acelor ani decisivi pentru traiectoria ulterioară a României este, cu foarte rare excepții, încă prizoniera unor formule înțepenite și a panegiricelor, o scurtă amintire a biografiei și ideilor lui Rosetti ar putea aduce măcar câteva lămuriri necesare.

Revoluționarul și-a căpătat un loc în istoria națională grație momentului de la '48 și a muncii neostoite de a ciopli societatea după calapoade artificiale. Eminescu l-a ridiculizat în „Scrisoare a III-a” („Și deasupra tuturor, oastea să și-o recunoască, / Își aruncă pocitura bulbucății ochi de broască”) și l-a încodeiat în articole vitriolante, din care răzbate mai mult decât talentul de pamfletar al poetului („n-are patrie, patria lui fiind universul lui Blanqui, n-are naționalitate, naționalitatea lui fiind umanitatea întreagă a comunarșilor, n-are trecut și tradiții, c-un cuvânt

nimic de pierdut, totul de câștigat”). Astăzi, însă, din păcate, Eminescu este luat în serios cel mult ca poet.

Rosetti s-a născut la București, în 1816, într-o familie de boieri cu tradiție. Studiile le-a început acasă, inclusiv cu diverși profesori particulari, dar mai târziu a mers la școală, la Sf. Sava. Aici va intra sub influența profesorului francez J. Vaillant, un iacobin răătăcit prin România, care își va pune amprenta asupra unei bune părți din generația pașoptistă. Nu strălucește prin nimic în școală, pe care o părăsește înainte de a-și finaliza studiile, și decide să se înregistreze în oștirea națională deoarece îi oferă o carieră mult mai facilă. În același timp, flirtează cu teatrul și parcurge câte puțin din opera autorilor esențiali în epocă, în special Voltaire. De aici își însușește frazeologia emfatică a iluminismului, „nu (voi) mângâia pe tâlhari”, deși, în practică, rămâne departe de standardele moralității declamate.

Așa că, după doar trei ani, este nevoit să plece din armată, „din motive de disciplină”, după cum menționează unul dintre biografi săi. Mai pe șleau: din cauza bețiilor și a afacerilor amoroase, în care erau implicate inclusiv nevestele superiorilor. „Cu vizite, petreceri și amoruri abia nădăjduiesc ca, în 20 de ani, să pot învăța ceva”, mărturisea, pe vremea aceea, Rosetti. De învățat nu a învățat niciodată ceva foarte temeinic, dar nici nu avea mare nevoie. Era epoca faptelor, nu a vorbelor. Cel puțin nu a vorbelor serioase. „La mine geniul este în inimă, iar nu în cap”, spunea revoluționarul, indicând, desigur, în manieră specific romantică, alte regiuni.

Spirit revoluționar în toate, mirosind de unde bate vântul schimbării, își deschide la București o tipografie modernă, ceea ce îl va transforma într-un paria în ochii clasei sale. Ocolit de lumea bună, găsește companie în rândurile poezilor, pictorilor și artiștilor care redescoperă în prăvălia lui Rosetti ceva din aerul boemei pariziene. De aici până la apropierea de cercurile revoluționare nu mai era decât un pas, mai ales că mulți dintre viitori companioni îi fuseseră colegi la Sf. Sava. Așa ajunge Rosetti să fie, la 1843, unul dintre membrii fondatori ai „Frăției”, cea mai eficace organizație secretă a epocii, responsabilă de declanșarea și înfăptuirea Revoluției de la 1848.

Ca orice om al timpului, tânărul revoluționar decide, la un moment dat, să întreprindă un pelerinaj la Mecca revoluției și boemei: Parisul. Aici audiază diverse cursuri la College de France, fără a urmări ceva sistematic. Dar nici nu suferă din această pricină, deoarece nu își propune să scrie tratate, ci să schimbe lumea. Iar pentru acest deziderat este suficient să asculte cursurile profesorilor radicali. „Astăzi într-adevăr fu învierea, fiindcă pentru întâia dată vorbii cu un Christ, vorbii cu Michelet (...) Nu am fost în stare să-i vorbesc, căci ideea că vorbesc cu dânsul și că fiecare minut ce-i fur este o pagubă adusă omenirii și că abuz de delicatețea lui, mă făcea să tremur.”

De la Michelet deprinde romantismul istoric. De la alți profesori și autori întâlniți la Paris va învăța anticlericalismul (Edgar Quinet), sentimentalismul bolnav și radicalismul politic (Rousseau cu „Noua Eloiză” și „Contractul Social”). În contact cu cei mai importanți gânditori socialiști ai epocii (Louis Blanc, Lammenais, Ledru-Rollin) și aspiră la utopii politice. „Sunt puncturi în care și la aceasta mă gândesc (la revoluția universală – n.n.). De câte ori n-am suferit eu pentru univers (...) Dacă ar fi să se plătească suferințele, Dumnezeu ar libera o parte din univers ca să-mi plătească pe ale mele.”

Ca urmare a unor legături personale și a ideilor radicale este primit în masoneria franceză, în Loja Rose Du Parfait Silence, parte a Marelui Orient. „Numele acela de secretar ce mi-l deteră mi se pare că este o prevestire că condeiului îi va șede o dată bine în mână mea”.

Aventura pariziană se încheie cu Revoluția din 1848, moment apoteotic pentru o întreagă generație și mai ales pentru Rosetti care începe să viseze cu ochii deschiși la o nouă eră pentru omenire. Se reîntoarce în țară alături de Ion Ghica, Nicolae Bălcescu, Christian Tell și pun la cale răzmerița împotriva ordinii legitime. Rosetti se situează, de la bun început, în fruntea grupului de radicali, susținând o expropiere fără despăgubire a boierilor în problema împrumutării țăranilor, ceea ce i-a adus de pe atunci acuzele de comunism și socialism. Problema proprietății era vitală și toată revoluția se învârtea, după spusele lui Bălcescu, în jurul punctului 13 al Proclamației de la Islaz.

Rosetti participă activ la revoluție și în calitatea sa de jurnalist. Frazele sale intoxicante au scopul de a agita lumea („frați români din toate clase, iată aurora libertății, iată ziua fericită, ziua mult dorită, ziua așteptată cu atâta înfocare, ziua în care v-ați arătat vrednici de strămoșii noștri, vrednici de numele de români”), în timp ce „Pruncul român”, ziarul al cărui redactor era, lansează poezii iacobine: („Aceste ziduri și palate / Unde zac mii de păcate / Haideti a le dărâma. / Fraților să n-aveți milă, / Dați în cei ce vă fac silă”).

În vârtoarea revoluției, numele lui Rosetti apare și într-un eveniment mai puțin cunoscut astăzi: atentatul asupra domnitorului Gheorghe Bibescu. Pe 10 iunie 1848, în timp ce se afla în trăsură, domnitorul este atacat cu focuri de armă de către trei tineri. Conform lui Ion Heliade Rădulescu și Christian Tell, atentatul a fost organizat de Rosetti, deși alți martori ai vremii, printre care și Ion Ghica, au susținut inocența sa. Peste mai mulți ani, aceeași acuzație va fi îndreptată din nou asupra lui Rosetti, de data aceasta pentru uciderea primului ministru Barbu Catargiu, într-un atentat cu autori rămași necunoscuți până astăzi.

Prin ce se mai distinge Rosetti la '48? Arde în public, alături de I.C. Brătianu și Cezar Bolliac, Regulamentul Organic și condica rangurilor boierești. Îi cere unui administrator să folosească „toate mijloacele necesare ca să împaci amândouă părțile (pe țărani și pe boieri – n.r.)”, dă dispoziții ca subadministratorii și comisarii „să umble neîncetat prin sate și să nu plece de la un sat la altul până ce nu-i vedea duși la lucru” pe țăranii care refuzau să mai presteze claca, în același timp în care le explica proprietarilor și arendașilor că „într-o revoluție sunt și oarecare pagube ce nu le poți evita”.

Pe plan ideologic, pentru Rosetti revoluția are o dimensiune aproape metafizică, fiind mijlocul prin care omenirea accelerează către un rai secular. Cu ajutorul revoluției, „societatea omenească înaintează neconținut spre perfecție”. Semnificativ și previzibil întrucâtva, dar, pentru Rosetti, revoluția capătă, în principal, o dimensiune socială, și nu națională, ceea ce aruncă o lumină diferită asupra patriotismului generației. „Am hotărât să nu mor până ce nu voi vedea Republica Universală și în ciuda sângelui scuipat tot o să trăiesc măcar până la liberarea României.” În această filosofie politică, revoluția devine singurul mod de viață, iar Rosetti nu se sfiește să o afirme explicit chiar dacă putem suspecta o pompă specifică: „Dacă n-ar fi revoluțiile, singura fericire ar fi moartea”.

Odată înfrântă răzmerița din Țara Românească, Rosetti decide să-și încerce norocul în Italia sau în Ungaria (trupele maghiare luptau în Transilvania împotriva moșilor lui Avram Iancu și a armatelor țariste), „oriunde în sfârșit, dar să mă duc”, însă medicul îi interzice plecarea.

După eșecul insurecției de la București, ia calea exilului parisian, iar aici se familiarizează cu socialismul lui Proudhon și așteaptă eschatonul socialist. „Nu ai tu ca și mine asigurarea că în curând mâine, poate, peste un an, peste doi, peste trei, socialismul o să triumfe?”, îi scria el lui Ghica.

De altfel, discursul public al lui Rosetti devine din ce în ce mai egalitarist (comunist) și culminează cu ideea abolirii proprietății private. Ulterior acestui moment, la sfârșitul anului 1850 și începutul anului 1851, va scrie o serie de epistole publice adresate lui Barbu Știrbei, în care ideile sale par că se mai temperează, deși rămân tot în zona comunismului. Scrisorile cuprindeau următoarele doleanțe: „1) să nu mai fie domn și boieri, stăpâni și slugi, ci toți d-o potrivă și frați în societate; 2) fie ce om să fie liber, onest și stimat, având toate trebuințele înlesniri ca să-și împlinească misiunea sa și primind de la societate tot ce-i trebuie după ceea ce produce; 3) fie ce fiu omenesc, fie ce om, fie ce muritor, să aibă o parte de pământ egală; 4) să nu mai fie jafuri, podvezi și biruri; să nu mai fie moldoveni, transilvăneni...etc. ci o singură națiune de români liberi și egali, fără protectori și suzerani.”

În pribegie, Rosetti continuă lupta revoluționară pe frontul manipulărilor și alimentează ziarle străine cu informații despre abuzurile domnitorilor locali, despre încălcarea drepturilor cetățenești, despre prezența figurilor rusofile în cadrul administrațiilor...

Cu voie de la domnie, se reîntoarce în țară în 1857, iar obiectivul primordial se schimbă din mers. Unirea principatelor ia locul revoluției sociale în lista de priorități, mai ales că revoluția pașoptistă se impusese practic prin mijloace diplomatice. „Socială sau națională, revoluția pretutindeni, deși sub felurite haine este tot aceea adică: suspinul suferințelor adunate de veacuri și care se prefac în lave arzânde dar mântuitoare.” De acum înainte, Rosetti va acționa spre țeluri la fel de ambițioase, dar prin metode mai oculte.

Mijloacele principale le reprezintă conjurația și propaganda: „eșiți în grădinile publice și cereți iscălituri, lucrați pe ulițe dar nu în case ca să nu se zică că conspirați, numai astfel veți avea ce voiți”, îi trasa el indicațiile unui subaltern însărcinat cu răspândirea mesajelor unioniste.

Ales în divanul țării, Rosetti își pune la lucru toată experiența de conjurat („mâna sa se găsește în toate comploturile timpului”, nota Frederic Dame, fost redactor la „Românul”), alături de frații Brătieni. „Fără consimțământul lor, nimic nu este luat în considerare”, ei fiind cei care „fac legea”, mărturisea un contemporan. Drept urmare, ideea alegerii unui prinț autohton se impune, grupul radicalilor fiind promotorii principali. Rosetti îi trasează și prerogativele viitorului principe, care nu erau cu mult mai mult decât cele ale unei marionete politice: „să n-aibă altă dorință, alt scop și altă însărcinare decât a veghea cu respect, cu dreptate și cu credință a pune lucrare decât cele decretate de adunarea nației.” De altfel, Rosetti a fost decisiv în alegerea lui Alexandru Ioan Cuza de către Adunarea de la București, inclusiv prin intimidarea fizică, cu ajutorul maselor scoase în jurul Dealului Mitropoliei, a conservatorilor care doreau un alt candidat.

Sub domnia lui Cuza, Rosetti înflorește. I se concesionează, la cererea sa, antreprenzia Teatrului Național, „școala prin care poporul învață morala, patriotismul și virtutea”, conștient fiind că între teatru și revoluțiile mari au fost „raporturi statornice și credincioase”. Ajunge apoi la conducerea Ministerului Instrucțiunii Publice și fixează o nouă programă „eminamente națională menită să contribuie la **înrdăcinarea principiilor egalitare** (s.n.) și constituționale și la cultivarea frumosului și binelui și la moralizarea societății.” Tot în calitate de ministru, Rosetti este cel care va numi și însărcina comisia pentru „secularizarea averilor mănăstirești”, proiect aflat pe agenda revoluționarilor încă dinainte de '48 și definitivat de Cuza în 1863. Mai târziu, în 1866, tot în calitate de ministru, va da dispoziții foarte tranșante pentru punerea în aplicare în toate

comunele și satele a obligativității învățământului.

O altă realizare ca ministru o reprezintă adoptarea unei ortografii oficiale a limbii române. Episodul este descris astfel de către Nicolae Iorga: „Printre diferite curente care se arătară, învinse cel ultralatinist al lui Laurian; lui i se încredință (de către Rosetti – n.n.) redactarea dicționarului îndreptar care decretă o limbă pur și simplu artificială.”

Neînțelegerile tot mai acute cu principele țării îl determină să treacă la o campanie de presă agresivă, în care face inclusiv aluzii la sfârșitul regelui Ludovic al XVI-lea. În paralel, va fi „tartorul mișcării” care îl va îndepărta pe Cuza de la domnie. După lovitura de palat, opera unei mâini de conspiratori în fruntea cărora se afla, Rosetti va saluta în ziarul său „Românul” „actul măreț (...) spectacolul sublim al unei națiuni conduse de drepturile și datoriile ei”. După cum remarca istoricul Vasile Netea, „exact cu aceleași cuvinte și cu aceleași epitete salutase cu șapte ani înainte și actul alegerii lui Cuza.”

Rosetti va încerca, în 1870, o lovitură de palat similară, împotriva regelui Carol I, dar această operațiune mai complexă a eșuat. Nu va avea de suferit nicio consecință neplăcută și își va desfășura activitățile subversive fără să fie deranjat semnificativ.

Mânat de vechiul ideal al revoluției universale, Rosetti proiectează o nouă insurecție și se angajează la un moment dat față de companiile franceze să ridice Răsăritul. În fapt, nu se va mai întâmpla nimic spectaculos pe acest front, iar Rosetti se va concentra pe „Plevna internă”, adică pe războiul din interiorul țării pentru obținerea unei republici egalitare.

Din acest punct de vedere, a încercat să introducă modificări legislative prin care să știrbească dreptul de proprietate funciară, a propus ca libertatea presei să fie absolută pentru a-și putea intimida nestingherit adversarii și a impune teme și a pledat pentru un drept de vot extins, deoarece „dreptul de vot este un agent de educație, el dă omului conștiința demnității sale sociale, a-l exercita este a se instrui”.

După divorțul de liberali, Rosetti va face din ziarul său „Românul” o platformă a ideilor socialiste. În paginile gazetei puteau fi citite articole în care se cerea trecerea proprietății private în mâinile muncitorilor, deoarece „proprietatea colectivă este superioară celei individuale” șamd.

Pe de altă parte, deși a fost toată viața un socialist și un luptător împotriva imperiilor (creștine), în fapt Rosetti era deschis atât la posibilitățile comerțului, cât și la farmecul imperial, însă sub condiția ca acesta să fie de sorginte franceză sau engleză. „Englejilor trebuie să le vorbești comerț, mine, poduri, căi ferate, petrol, canalizările râurilor, debușeul cel mai mare al industriei și comerțului englez, Dunărea la dispozițiunea comerțului și industriei al națiunii celei libere. Cea mai mare Californie, o Americă în Europa pentru industria și comerțul englez. Toată lumea a înțeles-o, o cere. Noi ca deputați ne-am muncit să deschidem această cale (..) Bogățiile sunt mari și noi am voit să le dăm englejilor (și francejilor).”

Moartea nu îi va mușca din prestigiul și aureola dobândite în lupta pentru schimbarea din rădăcini (modernizare) a României. Sicriul său a fost scos din casă de foștii tovarăși, Dimitrie Brătianu, Ion C. Brătianu, Ion Ghica, Dimitrie Ghica, iar în cortegiu printre steagurile tricolore îndoliate își făceau loc și drapelele roșii ale socialiștilor, arborate pentru prima dată la o ceremonie publică în România.

Posteritatea nu l-a uitat pe Rosetti, iar numele său s-a păstrat în memoria publică în special datorită unor botezuri toponimice (piețe, localități și în viitor se pare divizii de „intelligence”). Moștenirea sa politică, chiar dacă ignorată, este dusă astăzi mai departe de activiști la fel de entuziaști, în timp ce peste creația sa poetică s-a așternut o binemeritată tăcere.

Să încheiem, totuși, acest portret incomplet al patriotului pașoptist cu spovedania lirică din „Tânguirea unui poet”: „lubesc mâncarea bună, friptura turturică, / Dar cum merg la vr-o masă de loc mă-nbolnăvesc, / Șampania îmi place, dar și ea mult mă strică / Căci cum beau picătură, eu țara mi-o jelesc”.